

JOSEPHUS PRIVOZNIK SDB: *Principia status „catholici” et status „laici” in controversiis theologis recentioribus*, Romae 1968, ss. 218+2 nlb, Officium Libri Catholici.

Stanowisko, jakie kanoniści i teologowie katoliccy przez długi okres czasu prawie niezmiennie zajmowali w kwestii zasad określających wzajemne stosunki Kościoła i państwa, poddawane jest współcześnie gruntownej rewizji. Proces ten zapoczątkowali jeszcze przed ostat-

nim soborem tacy m. in. uczeni, jak Y. Congar, J. Maritain, J. Lecler, J. C. Murray, którzy podjęli próbę nowej interpretacji podstawowych zasad dotyczących zagadnienia stosunków między Kościołem i państwem. Nową podstawę i okazję do podejmowania dalszych ba-

dań w tej dziedzinie i szukania właściwych rozwiązań stanowią dokumenty Soboru Watykańskiego II.

J. Privoznik postanowił przeprowadzić w swojej pracy konfrontację tradycyjnego ujęcia doktryny katolickiej z nowymi poglądami na zagadnienie stosunku Kościoła i państwa. Pragnął w ten sposób ukazać kierunki dokonywających się zmian w katolickiej nauce o Kościele i państwie oraz zarysować perspektywy dalszych badań.

Głównym zagadnieniem z dziedziny stosunków Kościoła i państwa, wokół którego skupiają się zainteresowania i uwidaczniają kontrowersje będące przedmiotem badań autora, jest problem, czy państwo winno mieć charakter wyznaniowy, katolicki, czy też winno być świeckie, laickie. Istnienie pierwszego postulują przedstawiciele tradycyjnego kierunku w nauce katolickiej, uważając je za ideał zgodny z podstawowymi zasadami głoszonymi przez Kościół. Natomiast zwolennicy nowego nurtu wykazują, że państwo powinno mieć charakter laicki, który bynajmniej nie pozostaje w sprzeczności z zasadami doktryny katolickiej.

Przez państwo katolickie rozumie się takie, które uznaje religię katolicką za religię państwową z tej racji, że jest ona prawdziwa i w konsekwencji przyznaje Kościołowi katolickiemu stanowisko instytucji prawa publicznego. Z tego tytułu wynikają dla Kościoła i państwa szczególne uprawnienia i obowiązki. Za państwo laickie uważane jest państwo zajmujące wobec wszystkich wyznań stanowisko neutralne.

Problematykę, objętą badaniami prowadzonymi przez zwolenników odnowy, sprowadza autor rozprawy do czterech ogólnych zagadnień z dziedziny wzajemnych stosunków Kościoła i państwa, co do których uwidaczniają się wyraźne różnice stanowisk między przedstawicielami doktryny tradycyjnej i nowych tendencji. Są to następujące zagadnienia: 1. religia a wynikające z natury podporządkowanie człowieka społeczności politycznej, 2. chrześcijańskie zasady wzajemnego stosunku religii i porządku doczesnego, 3. wzajemny stosunek Kościoła i państwa a prawo obywateli do swobodnego układania spraw państwa, 4. zasady i sytuacje faktyczne w nauce o Kościele i państwie.

W ramach tych ogólnych zagadnień będących przedmiotem wnikliwej analizy, przedstawionej w czterech kolejnych rozdziałach pracy, omawia autor

szereg bardziej szczegółowych kwestii. Naświetla je najpierw z punktu widzenia tradycyjnego ujęcia doktryny katolickiej, następnie ukazuje próby nowego na nie spojrzenia, a zarazem reinterpretacji podstawowych zasad uznawanych przez wszystkich uczonych katolickich. Autor przedstawia argumenty uzasadniające stanowisko jednej i drugiej strony. Więcej wszakże uwagi i miejsca poświęca słusznie nowemu rozumieniu tych zasad. Niewątpliwie zasługuje ono na obszerniejsze omówienie, ponieważ stanowi próbę znalezienia takiego rozwiązania, które zachowując wszystkie istotne elementy doktryny katolickiej odpowiadałoby zarazem konkretnej rzeczywistości. W rozprawie uwzględnione zostały tylko te poglądy, które znalazły wyraz w publikacjach sprzed Soboru Watykańskiego II i z początkowego okresu jego obrad. Pominięto natomiast zasady podane w dokumentach soborowych i rozwijane w późniejszych opracowaniach.

Zestawienie i porównanie stanowisk obu stron, dokonane w rozprawie Privoznika, wykazuje, że istnieją między nimi głębokie różnice, mające swe źródło w odmiennym rozumieniu tych samych zasad. Jest rzeczą prawie niemożliwą dokonać tu choćby krótkiego podsumowania argumentów każdej ze stron w odniesieniu do poszczególnych kwestii ze względu na niebezpieczeństwo ich spłylenia i uproszczenia. Dotyczą bowiem problemów bardzo złożonych i trudnych. Należy zatem poprzestać na zasygnalizowaniu ogólnej problematyki, a zainteresowanych nią odesłać do omawianej książki.

Rozprawa Privoznika spełnia niewątpliwie bardzo pożyteczną rolę. W zwartej i przejrzystej usystematyzowanej formie oddaje wiernie poglądy dawniejszych i współczesnych autorów katolickich na zawsze aktualne zagadnienie stosunków Kościoła i państwa. Oddaje tym samym ogromną przysługę wszystkim, którzy interesują się kościelnym prawem publicznym.

W zakończeniu rozprawy autor słusznie postuluje podejmowanie dalszych badań nad poruszoną problematyką, uwzględniających zarówno jej aspekty teoretyczne, jak i praktyczne. Tylko takie bowiem badania mogą się przyczynić do właściwego zrozumienia i ułożenia wzajemnych stosunków między Kościołem i państwem.